

У К Р А Ї Н С Ь К А
РЕВОЛЮЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНА
П А Р Т І Я

**НАШІ
ПОЗИЦІЇ**

До питання про ідейно-політичне обличчя нашої партії. — Віктор Кравчук: Де корінь наших розходжень. — Г. Маланчин: До розв'язання аграрної проблеми в незалежній Україні. — Під знаком росту. — Документи і матеріали

1

ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ОБЛИЧЧЯ НАШОЇ ПАРТІЇ

(Витяг з доповіді Генерального Секретаря ЦК
на другому З'їзді УРДП)

I

Комунізм, фашизм, капіталізм, соціалізм і ми

З приводу перших трьох — наші погляди були достатньо сформульовані (і не раз) в нашій періодичній і неперіодичній пресі, та в дискусіях. Зараз стоїть завдання сформулювати остаточно наше ставлення до четвертого, оскільки ми не є партія соціалістична. Причём, тут же треба підкреслити, що наші вороги зліва хочуть конче охрестити нас партією „антисоціалістичною“, де́бто поставити в позицію **войовничої** антисоціалістичної партії. Ні, ми партія не соціалістична, а це не те саме. Бо „анти“ залежатиме від того, якого типу соціалістичні партії і рухи будуть діяти і розвиватися в українському політичному світі, а звідси й наша позиція — поборюватимем ми їх чи толеруватимем. Але про це саме й будемо говорити нижче. А що ми партія не соціалістична, то це стоїть на нашому шильді, і думаю, що висловлю думку всіх тут присутніх, коли скажу, що в нас хватило б цивільної мужності бути прямолінійними навіть в тім випадку, коли б ми були комуністами, і заявити про це прямо, ставлячи те на своїм прапорі, і мужньо відстоювати свої переконання. Отже до теми.

Рік тому назад в своїй доповіді на Першому З'їзді УРДП, тодішній (генеральний) секретар ЦК Гриневич, дав досить яскраву аналізу світової політичної ситуації, в якій перебуваємо, як і досить чітку генезу нашого руху, його соціальну закоріненість та зорієнтованість. Коли б не деякі „але“, то до цієї доповіді сьогодні не треба було б нічого добавляти, а лише повторити її і, розмноживши, поширити в маси. Тільки ж, на жаль, на добрій волі секретаря заважила тодішня тенденція в

верхівці партії — тенденція шукання компромісу, примирення досить розбіжних і непримиримих тогочасних ідейно-політичних розгалужень в УРДП. В ім'я цього шукання компромісу в секретаря на найбільш відповідальному місці його доповіді забракло відваги, — а чи може заважило бажання зробити найлегший вибір, — примкнути до соціалістичного табору, поставивши УРДП під яскраво означений соціалістичний шильд, всупереч правді, логіці й політичній та історичній доцільності, з якої наш рух витікає й якою зумовлені його особливості.

Ось з цього місця, де доповідачеві на першому З'їзді забракло відваги, я-й хочу приступити до остаточного вияснення нашого ідейно-політичного обличчя. ХТО ж МИ? А звідси — наше місце серед усіх політичних сил світу, звідси всі наші „за“ і „проти“.

Зроблено тоді було щонайлегше — поставлено новий політичний рух, надзвичайної потенціальної сили під старий, соціалістичний, шильд; втиснено велику революційну ідейно-політичну експансію в вузьке прокрустове ложе соціалізму. В те саме ложе, на якому вмерла вже не одна соціалістична партія, і на якому на наших очах доживає віку і повільно вмирає нині ціла низка таких партій.

Обійдено щонайтяжче — виповнення змістом, власне, сформулювання змісту нового політичного руху, який ще не мав прецедента в історії. Не було прецедента, бо не було й передумов ніколи раніше, що цей рух породили тепер. Усвідомлення цього, здавалось би, мусіло прикувати увагу й абсорбувати всю енергію кожного, хто є фанатиком і ентузіастом нашого уердепівського руху. Бо що значить виповнення своїм змістом, історично вже сформульованим в глибинах людської свідомості, такого політичного руху? Це значить прислужитись українській справі насамперед, а відтак — прислужитись цілому прогресивному людству в його сьогоднішніх змаганнях. Підкреслюємо — прогресивному людству. А ця прислуга лежить не на лінії повторювання марксо-ленінських, а чи яких інших соціалістичних задів. Особливо, не мусимо шукати способу прислужитися світові на цих соціалістичних манівцях ми, що обігнали світ в своєму соціально-політичному досвіді на кілька десятиліть.

Цю тенденцію нашу не раз було називано іронічно наміром „вигадувати порох“, але від цього ця тенденція

— тенденція оформлення власного обличчя, не зникла. В цім бо рація і сенс нашого існування, як політичної сили. Тож така тенденція не тільки не зникла, а навпаки, а саме по цій лінії іде процес послідовно і неухильно, і помалу діходить свого завершення.

Для цього не треба ані „вигадувати порох“, ані „сочиняти“ малахіянської теорії, як зовсім не треба й плисти в фарватері патентованих, але вже давно й безнадійно заблуканих, політичних кораблів. А вже зовсім смішно і злочинно плутатися в хаосі нам ворожого, нами ж засудженого і історично збракованого, отого всього чим є всі теоретичні й практичні надбання большевизму, троцкізму а чи російського соціал-демократичного меньшевизму, виявляючи тим крайню яловість і опортунізм, зафарблений в порожню революційну фразеологію

Для цього треба навпаки під нашим кутом, власним кутом — під кутом української революційної демократії розглянути світ, в якому живемо, зробити оцінку політичному укладові сил в ньому і визначити сміливо своє місце серед цих сил. А головне — стати лицем до того світу, з якого ми прийшли сюди, де лежить наше коріння і весь центр ваги нашої справи, де лежить рація нас, як політичного руху. Цебто до того світу, який нас породив, як свого антипода й могильника, і зруйнувати який та збудувати на його місці новий — є наше призначення. Ось це є важливе і може в найбільшій мірі важливе! Зробити вірну оцінку укладові сил там, охопити революційні тенденції, що визрівають в глибинах великих мільйонів насамперед нашого народу і вчепитись за ці тенденції, як за архімедову підойму, щоб нею підважити й перекинути геть той світ насильства і нечуваної жорстокости, світ соціалістичної брехні і комуністичного замилування очей, світ потоптаня найелементарніших людських прав.

Знайти шлях не до „найпрогресивнішої“ соціалістичної якоїсь „непогрішимої теорії“, а до авангарду мас, і насамперед — української нації, поставивши революційним девізом їхні прагнення і устремління, не жахаючись навіть „реставрації“, якщо революційна доцільність тієї реставрації очевидна і безсумнівна.

Коротше — потрібне революційне мислення в оцінці всіх явищ в тому світі, проти якого стаємо. Лиш звідси може постати й справді революційна теорія, а

остання забезпечить революційну практику—і її кінцевий ефект.

То ж, шукаючи визначення — хто ж ми, мусимо бодай приблизно вірно розібратися у всьому згаданому.

Не виносимо України за дужки світових подій, не розглядаємо української справи ізольовано від світу, бо без розв'язання генеральних світових проблем нині і українська справа не може бути розв'язана. Але й не підпорядковуємо української справи світовим проблемам ради проблем, бо за таких умов українська справа теж не може бути розв'язана. Виходимо з глибокого принципу, що Україна і український народ має бути суб'єктом а не об'єктом в розв'язанні всіх питань по упорядкуванню світу.

Тракуємо український нарід не як „нешасний поневолений нарід“, що має чекати „визволення“, а як потенційно могутню, одну з найбільших в Європі, націю, що сама кує й буде кувати свою долю, а на певнім відтинку і в певній частині світу, має виконувати провідну історичну роллю, а саме в питанні перебудови Сходу Європи.

Виходячи з цього принципу, дивимось на світ і на уклад політичних сил в нім і займаємо свої позиції.

Що ж відбувається в світі?

Хтось сказав, що світ зірвався з якоря і так чи так котиться до соціалізму. І наводиться низку прикладів, від англійської Лаборпарті починаючи до Сарагата включно. Можливо, не забігаємо покищо наперед. Тим часом другий і то видатний соціаліст сказав, аналізуючи сьогоднішню світову ситуацію, що, мовляв, немає ради панове, — світ роздертий рівно на дві половини.

І цей роздертий надвоє світ має два полюси, як два політичних фокуси цих половин, — ці полюси: Сталін і Труман. Цебто Сталін, як яскраве і найрадикальніше втілення тенденції розвитку світу до соціалізму. І Трумана — як таке ж яскраве втілення тенденції розвитку світу випробуваними шляхами капіталізму. Хоча цей мислитель мав на увазі Трумена, мовляв, як „символ капіталістичної реакції, що не хоче поступитися прогресові“. Між цими двома полюсами, мовляв, мотається замотеличене людство, не маючи більше нічого до вибору, бо й немає нічого до вибору, тільки ці два полюси, до яких можна причалити. Причём з певністю очевидно можна причалити тільки до того полюсу, де соціалізм, бо другий полюс вкрай ненадійний

і може раптом піти під воду. Отже світ роздертий надвоє і перед кожним стоїть ділема або-або. З погляду переконаного ортодоксального соціаліста таке твердження є закономірне і суб'єктивно вірне, виправдане.

Якби я був соціалістом, я б теж так твердив, бо за очевидними доказами далеко ходити не треба, — і ті докази часом особливо переконливі, як от коляборація цілої низки соціалістичних партій з большевизмом, що, доречі, є зовсім явищем не випадковим, як і не є явищем агентурного порядку. Але про це буде окремо.

Отже, є такі два твердження, як вислід аналізу сьогоднішньої політичної ситуації в світі.

Перше і друге твердження не покривається трохи на перший погляд. Друге ніби заперечує перше, бо дійсно, доки ще існує два полюси, то світ значить ще не зірвався з якоря. Але обидва ці твердження покриваються в своїй глибокій суті, вірніше в своїй тенденції, а саме в намірі таки довести, що світ котиться до соціалізму, що це є конечністю і задача тільки полягає в тому, щоб знести ще той другий полюс, який ніби тримає відносну рівновагу, а на лівачській мові — гальмує переможний хід до соціалізму повною парою.

Нас менше всього цікавить, які декларативні позиції посідають прихильники таких от поглядів по відношенню до московського большевизму. Ці декларації можуть бути навіть войовничі, ворожі большевизмові щирі, але ба, — вони засадничо не послідовні і об'єктивно фальшиві. Нас цікавить інше — вірною чи невірною є така оцінка сьогоднішньої політичної ситуації в світі?

І мусимо сказати, що така оцінка є наскрізь невірною, як в першому, так і в другому випадку.

Ні з якого якоря світ не зірвався і ні до якого соціалізму конче не котяться, та ще так катастрофально і неминуче. Ера ортодоксальних соціалістичних рухів сьгодні на закоті, а це є фактом, який не потребує доказів. Ортодоксальний соціалізм став на шлях найдивовижніших компромісів, перетворившись помалу з войовничої доктрини в доктрину повзучу, пристосовницьку, що ратує нині мабуть більше за свій престиж, за престиж самого прекрасного слова „соціалізм“ аніж за справжні інтереси людства, та справедливе його упорядкування. Це є вислідом глибокої кризи в наслідок тяжкого фіяско, що його потерпів ортодоксальний соціалізм при історичному застосуванні доктрини на практиці і то в колосальних масштабах.

Ті дивовижні висліди, що їх дістало людство від такого застосування, вибили геть з колії всі соціалістичні рухи і партії, і ми маємо болючий процес шукань виходів з кута. Ці шукання виливаються в форму різних компромісів, узгіднень інтегрального з індивідуальним, суспільного з особистим, централізованого з приватним, інтимно-божеського з стадним-тваринним, храму з касарнею, свободи з диктатурою, клясової жорстокости і нетерпимости з надклясовим гуманізмом, приватньо-власницького з усуспільненим і так далі. Світова політична думка б'ється саме на цих шляхах — на шляхах великих шукань. Йде кардинальна ревізія самих основ. І вчорашні монолітні соціалістичні партії або коляться на частки, або шукають нового ідейно-політичного виповнення старої формули, або йдуть по лінії найменшого опору — підіймають лапки вгору і йдуть на коляборацію з большевизмом. Ось на таких шляхах розбивається нині соціалізм. Причём — здійснюється лише останній варіант — це є шлях найбільш послідовних і войовничих, найбільш ортодоксальних соціалістичних партій.

Якщо це, цебто коляборація з большевизмом, і є отим змістом формули — „світ котиться до соціалізму“, то ми таку формулу заперечуємо, навіть коли б вона була вірна. Заперечуємо, бо ми, як нація, як нарід, вже до того соціалізму докотилися і далі не хочемо. З нас досить.

Але ця формула до того ще й невірна.

Друга формула ще гірша, ми б сказали — дька. Справді бо, якщо сьогоднішній світ здиференційований в такий спосіб, що має лише два полюси, то... То власне для всіх, хто не хоче примикати ні до Сталіна ні до Трумана, лишалася б лише одна потіха, висловлена в одній українській приповідці — „не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно“.

Або-або. Або примикайте до Сталіна і допомагайте пхати світ до соціалізму, або примикайте до Трумана і допомагайте той соціалізм гробити, во славу капіталізму, якого ви не хочете. Третього вибору не дано. Власне, є третій — „або — щезайте“.

Чи треба говорити, що за такої ситуації, нам, як революційно-демократичній партії взагалі не лишається місця і треба б щезати, бо до Сталіна в аґентуру ми не підемо, до Трумана теж, як не підемо й ні в яку аґентуру. Отже немає радії нашого існування, як і ціла українська справа не має абсолютно ніяких перспектив.

Та на щастя такий „уклад політичних сил світу“ існує лише в деяких хорих головах.

В дійсності справа стоїть зовсім-зовсім інакше. Що світ розділений на два полюси — це правда. Що на одному полюсі стоїть Сталін, це теж правда. Але на другому полюсі стоїть зовсім не Труман.

На цім другому полюсі стоїть і Труман, це так, але насамперед там стоїть весь цивілізований світ, включаючи туди і всі ті соціалістичні партії, що шукають виходу з кризи і не йдуть на коляборацію, включаючи туди всі прогресивні сили світу і нас з вами. На цім полюсі стоять всі, що добивали вчора фашизм, цього сталінського близнюка, всі, кому дорога свобода, культура і цивілізація.

Словом — на одному полюсі стоїть Сталін і його поплентачі. На другому стоїть весь прогресивний світ і ми з вами. І найперше стоїть там наш український нарід.

Але це все — окреслюючи загальником. А тепер придивімося ближче. Такий поділ світу проходить найперше не по території, а по ідеології.

З одного боку, уособлений в Сталіні, стоїть невміру агресивний світ соціал-комуністичної доктрини, радикально-соціалістичної і войовничої.

Власне, не стоїть, а перманентно наступає, озброєний мілітарно і, під кожним оглядом, до зубів. Цей світ наполегливо здійснює заповіт Леніна про допомогу пролетаріату першої країни соціалізму — пролетаріатові всього світу збройною рукою скинути ярмо і т. д. і т. п.

Словом, допомагає дійти до соціалізму, як до першої фази комунізму (читай марксо-ленінсько-сталінські підручники).

Те, що за спиною цього світу, власне, промотором всієї цієї комуністичної агресії є російський імперіалізм, не міняє суті справи. Він власне є лише складником, компонентом цілоти цієї агресії.

Недавня світова війна і її висліди — послаблення і знекровлення цілого світу, втома і соціально-економічний хаос, з одного боку, та розгром Німеччини й Японії й колосальні територіяльні поширення ССР, з другого — надали соціал-комуністичній (топак большевицькій) експансії надзвичайного розмаху тепер. Большеви́зм наступає, вважаючи, що він в теперішній світовій ситуації ближче до здійснення своєї мети, ніж будь коли. І наступає, готовий здається йти ва-банк.

Цій агресії протистоїть, займає оборону все, що не хоче живосильного щеплення тієї доктрини і того правопорядку, який стоїть під сталінським полюсом. В тім числі протистоїть і пролетаріят. А найперше протистоять цілі нації і людські спільноти, що відчують загрозу для себе, озираючись на всіх проглинених червоним молохом, на всіх підданих соціал-комуністичній большевицькій уніфікації. Цей розподіл світу по ідеології тягне за собою й розподіл світу по території, чи власне спричинює його в міру большевицького наступу. Через Європу і Азію проходить виразна демаркаційна лінія, що ділить територію світу на дві частини — по один бік царство сталінського соціалізму, куди входять старі території СРСР і нові приєднані землі й країни, піддані на очах цілого світу швидкій і безкомпромісовій большевицькій уніфікації. По другий бік — весь інший світ, що жде своєї черги. Ця демаркаційна лінія в усіх світових мовах називається нині „залізною заслоною“.

І контури цієї лінії щодня міняються, помалу поширюючись, позначувані сталінськими віхами.

І маємо фактично два світи територіяльних, а не тільки ідеологічних. Світ по один бік заслони і світ по другий бік.

А тепер, що цікаво і що варто особливо відзначити, ці два світи дуже оригінально різняться між собою. Парадоксально. А саме: світ сталінського соціал-комунізму є в найменшій мірі комуністичний, а в найбільшій мірі протисталінський, протикомуністичний і протисоціалістичний в своїх внутрішніх тенденціях і прагненнях. І тримається купи він тільки завдяки теророві.

І живодайні сили, що живлять цілу сталінську-агресію, знаходяться не в ньому. Ці живодайні сили знаходяться в іншому світі, по цей бік демаркаційної лінії. Коли б не це явище, світ сталінського соціалізму давно б завалився. Хіба ще треба красномовніших фактів, як перманентна дезерція зі сталінського світу не кажемо вже про рядових звичайних людей, а й великих партійних вельмож, військових і державних діячів, високопоставлених чиновників тощо, тощо. Всіх у кого давно пропала віра в сталінський соціалізм. Але навіть коли б звідти видезертирувало пів цілої компартії, то все одно большевизм не завалиться, а буде жити й наполегливо наступати. Ще й успішно наступати.

Чому? А тому, що джерела його сили знаходяться по цей бік демаркаційної лінії, в цьому світі, що ще не

визбувся пістету до „першої країни соціалізму“. В світі, де існують отакі Ненні або отакі чеські соціалісти. Отакі Торези, Толіятті, Воллеси, Січинські й інші й інші. Отакі організатори і ентузіясти п'ятих колонн, і ті маси, що ті п'яті колони поповнюють.

Коротше — в світі, де соціалістична ортодоксальна доктрина ще не дістала смертельного удару по лобі і то не засобами пропаганди, а в наслідок конкретної практики, бо пропаганда сама по собі нічого не варта, коли вона не падає на страглий ґрунт. Покищо в світі по цей бік демаркаційної лінії є найбільше спраглий ґрунт для пробольшевицької пропаганди, а не навпаки. Причиною цього є нерозв'язаність комплексу складних соціальних протиріч, що у висліді останньої війни ще більше ускладнилась. Ми тут не збираємось давати рецептів до їх розв'язання, ми лише констатуємо покищо те, що є. А є соціально-економічний і ідейний хаос, каламуть, в якій Сталін ловить і буде ще довго ловити рибу. Не випадково один з радикальних і найперших засобів боротьби проти большевицької експансії висунуто плян Маршала.

Говорячи про зовнішній світ, ми маємо на увазі ось цей світ, що стоїть по цей бік залізної заслони, поза сонцем сталінської конституції.

Світ Трумана і Ненні, світ Етлі, Де-ґоля і Тореза, словом—світ непримиренних ворогів з одного боку і сталінських прямих і потенціальних п'ятих колон з другого. Світ народів і спільнот, які самі лізуть до Сталіна в пащу і народів та спільнот, які в боротьбі за свою свободу, за самозбереження та розквіт вселюдської культури і цивілізації, займають оборону, об'єднуючись все з більшою наполегливістю в ім'я боротьби проти спільного ворога, іменованого цілком слушно ворогом людства в цілому.

Яке наше місце в цьому світі і які наші позиції по відношенню до нього перед лицем великого конфлікту, що насувається, перед лицем неминучого зудару, яким і тільки може завершитись сьогоднішня напружена ситуація.

Очевидно, ми з усіма тими, хто об'єднується проти сталінської агресії. З усіма тими, хто мобілізує всі сили для розвалу, для кардинального знесення і перебудови світу сталінської деспотії. І проти всіх тих, хто прямо чи посередньо стоїть чи стане по сталінському боці. Інтересами нашої української справи, інтересами нашого національного визволення і незалежнення н а с а м-

п е р е д визначаються всі наші „за“ і „проти“. Ми проти всіх соціалістичних партій типу партії Ненні чи типу російських меншовиків, до яких, доречі, підлещуються деякі наші соціалісти (читай інформацію про УСО в „Соціалістическом Вестніке“ Абрамовича), отже проти всіх соціалістичних партій, що так чи сяк або йдуть в авангарді в ролі п'ятих колон, або повзуть в большевицькому фарватері. І ми за всі соціалістичні партії типу англійської лаборпарті, що насамперед ставлять большевизмові чоло, ми за них, не оспороюючи їхне право повторювати соціалістичні експерименти в себе. Ми за всіх демократів, що борються за здійснення постулятів справжньої демократії, і ми протих всіх „демократів“ у лапках, що так чи так ідуть на поводку прославленої „демократії Сталіна“. Коротше — ми з усіма тими, хто виступатиме проти Сталіна, і проти всіх тих, хто виступатиме за. Ми будемо кріпити всі прогресивні сили світу, що об'єднано поборюватимуть царство сталінського соціалізму, незалежного від їхнього локального політичного зафарблення.

Тут деякі „прогресисти“ схопляться і закричать злорадно: „А як же з капіталізмом? Га? Цебто, як же з Труманом, що уособлює собою сьгоднішній капіталістичний світ?“

Відповідаємо:

Якщо постуляти Атлантийської Хартії, начертані попередником Трумана і речником капіталістичного світу Рузвелтом, не є порожній звук, якщо американська демократія не втручатиметься в наші внутрішні українські справи і не нав'язуватиме свої волі, не замірятиметься на нашу свободу і незалежність, — ми за такий капіталізм; в боротьбі проти Сталіна ми вибираємо Трумана і йтимемо з ним плече в плече в боях проти Сталіна.

Це не значить, що ми приймаємо капіталістичну доктрину за основу соціально-політичного устрою України. Це справа зовсім іншого порядку.

Проте ради справедливости хочемо сказати, що в американському капіталізмі нині більше справжньої демократії і справжнього соціалізму, ніж в сталінському патентованому соціалізмі. Проте ми йтимемо в одній лаві з Труманом не з мотивів ідейної споріднености а, з мотивів спільности мети, по відношенню до світу Сталіна.

Таке наше місце в політичному укладі сил світу сьогодні. Це зовсім не визначає ще нашого конкретного соціально-політичного кредо.

Наше кредо визначається зовсім іншими передумовами і в зовсім іншому місці.

Визначаючи своє місце в політичному укладі сил світу, що знаходиться по цей бік залізної заслони, мусимо відзначити, що в цьому світі проблема України не стоїть,

Тому наше кредо визначається в тому світі, де проблема України стоїть на порядку денному, як одна з найпекучіших проблем.

II

СССР і Україна

Наше соціально-політичне кредо.

Говорячи про світ під сталінським полюсом, ми висунули парадоксальне твердження (парадоксальне на перший погляд), а саме, — що цей світ в найбільшій мірі є протисталінський, протикомуністичний і протисоціалістичний. Але це є ніякий парадокс, це є закономірне явище. Маємо тут те саме, що і в другім світі, тільки навпаки. Там ми мали антагоністичні сили, діючі проти старого порядку речей, створюючи там найсприятливіший ґрунт для сталінської експансії. Тут ми маємо антагоністичні сили, діючі, а особливо потенціяльні, проти існуючого порядку речей, проти сталінського соціалістично-політичного режиму. Ріжниця тільки в тім, що антисталінський світ під Сталіном є суцільний, соціально однорідний, а головне — наставлений проти сталінського соціал-комунізму, цей світ в той же час є в своїх тенденціях все ж таки лівий, суґубо демократичний. Через те не може бути ані п'ятою колоною капіталізму, ані будьяким оплотом реакції.

Ми виростаємо з цього світу, як його породження й заперечення. Як ідея, як соціально-політична революційна концепція, ми виростаємо з конкретної історичної дійсности. І та дійсність формує нас десятиліття.

Які ж характерні особливості має цей світ? Вже не раз і не одним відзначено тенденції всього позасталінського світу соціалізуватися і большевізуватися, і тенденції підсталінського світу роесоціалізуватися й

розбільшовизовуватися. Мабуть в засаді це твердження є абсолютно правильне.

Багато хто, а особливо соціалісти, твердять, що в СРСР то — ніякий соціалізм. Ба! Це лише пропаганда, а факти тим часом річ уперта. Коли трактувати соціалізм, як соціально-економічну устробву концепцію (а тільки так його й можна трактувати, як безвласницьке суспільство з централізованим плянуванням виробництва і розподілу, то в СРСР таки — соціалізм.

Бо одно діло — як би нам хотілося, а друге — як воно є в дійсности. Інша справа, який гої соціалізм гатує. Сталінський, або сталінсько-ленінський. Іншого покищо соціалізму в світовій практиці ще не було, а особливо в таких масштабах.

Партія РСДРП (меншовиків) — цей єдиноутробний близнюк ВКП(б), наприклад, твердила й твердить, що в СРСР таки соціалізм, лише називає його соціалізмом технічно-економічним, вихолощеним від гуманізму, в чому, мовляв, і є вся біда.

Вважаємо російських соціал-демократів за достатній авторитет можемо лише додати, що навряд чи хто дерзне ще після большевицької практики пробувати здійснювати в СРСР „ліпший“ соціалізм та ще з таким розмахом.

Можна буде на цю тему писати по кабінетах дожелезні трактати, але навряд чи доведеться комусь ще довго після Сталіна підняти людські маси на тотальне будівництво „ліпшого“ соціалізму.

Меншевики, очевидно, теж не дерзнуть. А якщо дерзуть, то стануть жертвою власного намагання обдурити самих себе, а саме — соціалізм є соціально-економічна категорія, гуманізм же є етична категорія і виростає з соціально-економічної. Це є абеткові речі. І неможна навіть вимагати гуманізму там, де його ніколи не було, де країна в своєму культурному розвитку ще далеко не піднеслася до того рівня, на яким розквітає гуманізм, як вершина цивілізації, цей гуманізм можна тільки виплекати, тож лекше шагнути в соціалізм ані ж в гуманізм. Для того треба виховувати російський світ століттям. Тому меньшевицькі спроби збудувати „ліпший“ гуманістичний соціалізм кінчились би тим самим, що й большевицькі.

Але ми не хочемо тут дискутувати про соціалізм і про те, що могло б бути. Ми хочемо констатувати те, що є.

Але є те, що весь світ називає найжахливішою реакцією, ні з чим незрівняною в людській історії. Створився правопорядок строго за соціалістичною концепцією, але найбільше англійський, антидемократичний. З шильду — царство свободи, соціальної рівності упорядкованості, безкласовості, централізованого планування і розподілу, царство демократії, де влада належить народові і. д.

З суті — царство абсолютного поневолення особи, уніфікації людини, правопорядок касарні, царство тотальної диктатури зовсім не найліпших і зовсім не найчесніших, царство не тільки централізованого виробництва і розподілу, але й централізованого думання. Царство знеособлення людини і перетворення її на соціалістичну власність спільноти. Диктатура доктрини і соціалістичної фразеології, панування соціалістичної ідеї над усім живим і мертвим. Диктатура чиновників від соціалістичної теорії, Царство перетворення людини в раба, невільника, робота соціалістичної ідеї. Коротше — правопорядок, де людина стала абсолютно безправним і беззахисним рабом соціалістичної ідеї.

Це так би мовити в загальних рисах. Тепер конкретніше і зблизка. Кажуть, що ССРСР це є система державного капіталізму. Кажуть, що ССРСР є в ідейно-політичному пляні вибуялим до гігантських розмірів російським фашизмом. Всі ці визначення витікають з аналізу внутрішнього стану речей в ССРСР і є вірними лише постільки-поскільки. Постільки-поскільки сталінський соціалізм має всі ці прикмети.

ССРСР — є велетенським вузлом кричущих соціальних, національних і ідейно-політичних протиріч, породжених самою доктриною при її реалізації в даній історичній дійсності.

Це насамперед протиріччя національні. Концепція створення многонаціонального „государства трудящих“ в єдиних рямцях, щоб воно, будуючи соціалізм, могло протистояти всьому зовнішньому світові, успішно завершилася звичайною практикою колоніального поневолення цілого ряду націй. А теза про диктатуру пролетаріату поставила ряд націй поза рямці, прирікши їх на фізичне винищення (бо то нації в основному селянські) як антагоніста пролетаріату, дрібно-буржуазну сувию і т. д.

Советська політика пішла досить одверто і цинічно по лінії жорстокої уніфікації всіх націй під кличем

творення „єдиного советського народу“ на базі народу російського і російської культури, бо не всіли була і не хотіла, і доктрина не дозволяла розв'язати національне питання прогресивно. Власне на цій соціалістичній тезі й вибував російський червоний фашизм, — на тезі про єдину вітчизну пролетаріату. Так було вивернуто тезу про те, що пролетаріат взагалі не має вітчизни.

Національні протиріччя лишилися і загострилися до небувалих розмірів. Дія викликає протидію, якщо не пряму то в потенції. Для усунення їх большевизм не встані нічого реального зробити поза пропагандою та втовкмачування в голови всім не-росіянам колядки про великий братній російський народ. Через те він вдався до усунення протидії терором і страхом.

Цікаво відзначити, що російські меншовики, застановлюючись над національним питанням в „Росії“, над проблемою протидії всім відцентровим силам, готуючи новий „соціалістичний“ лад на місце большевицького, — розв'язують це питання так само — готують сильну централізовану владу! Це лише зайвий раз підкреслює, наскільки справді великі ті національні протиріччя в ССРСР і якими несподіваними наслідками червевате майбутнє.

Ще більшої сили є протиріччя соціальні. Замість безкласового суспільства в ССРСР маємо суспільство крайнього класового розмежування. З одного боку класа (каста) правлячих, власть імуших, упревілейованих, необмежених і всесильних володарів землі, надр, вод, всіх засобів виробництва і людських душ, — з другого трудові маси, нічого не імуші, експлоатовані і абсолютно безправні. З одного боку крайнє збагачення (бо яке ще крайніше збагачення може бути як розпоряджання всіма ресурсами велетенської країни, зосередженими в руках правлячих), матеріальна забезпеченість і розкоші, а з другого — крайня пауперизація мільйонів.

І третя категорія кричущих протиріч — це протиріччя політичні. Необмежена влада в руках правлячої кліки, в руках однієї і єдиної партії, ніким не контрольована і всеоб'ємлюча — з одного боку. І абсолютне безправ'я людини в одиниці і в масі — з другого. Все це є речі загальновідомі і ніким не оспорювані.

В такій ситуації в цьому сталінському комплексі перебуває й Україна й український народ. І треба сказати, що становище українського народу є найтяжчим в тій системі. Найтяжчим тому, що йому довелося пла-

тити дуже і дуже дорогу ціну за всі большевицькі соціалістичні експерименти, як нації в великім проценті селянській, так і особливо за той спротив, що його український нарід ставив, а особливо за оті „відцентрові“, тенденції, за стремління вирватися геть з під московської большевицької корми. Щоб утримати Україну в складі ССРСР, большевики пішли на самі крайні засоби, на найжорстокіший терор, на нечужані масакри. Всі ці протиріччя в сумі є спричинником певного комплексу настроїв і прагнень народніх мас ССРСР. Це бажання, прагнення і настрої — існуючий режим повалити, Це характерно для України і для всіх націй в ССРСР. І тут власне лежить та могутня революційна підойма, якою можна режим в ССРСР перекинути геть.

Якщо ми хочемо мати успіх, якщо ми є справді революційна сила, мусимо хапатися за цю підойму. Мусимо всю свою політику й ідеологію будувати на основі згадуваних протиріч. в пляні максимальної мобілізації народніх мас ССРСР на тотальне знесення зненавидженої ними, соціал-комуністичної тюрми народів.

Не знаємо, чи матиме успіх пропаганда „ліпшого“ соціалізму в ССРСР, натомість знаємо, за чим найбільше стужилась людина в ССРСР. За чим найбільше стужилися одиниці і цілі національні спільноти.

Вони стужилися за свободою в універсальному значенні цього слова: за свободою мислі і совісті, за свободою праці, за свободою творчої ініціативи, за свободою людського „я“, за правом на трудову, мозолями запрацьовану власність, за свободою політичної і професійної організації, за свободою від тотального централізованого плянування, за свободою від тотального централізованого жаху, централізованого терору і централізованого думання. За свободою персональною і свободою національною.

І тут власне лежить революційна підойма, сильніша за атомову бомбу в боротьбі проти большевизму.

Кожна революційна партія, яка схоче бути справді революційною і відіграти історичну роль, очоливши демократичну революцію в ССРСР, — мусить хапатися за цю підойму. Все те, за чим стужилися маси в ССРСР, можна здобути лише через тотальне знесення всієї соціально-економічної і політичної структури большевизму.

Скажуть, що саме тут лежить загроза скотитися до реставрації. Що ж, загроза може бути. Інша справа

чи можлива реставрація, так як думають ті, що бояться її і нею лякають. Так, звичайно, твердять ортодоксальні соціалісти, виявляючи тим свій крайній опортунізм. Ба вони висувають навіть дивовижну концепцію — знесення большевизму, але збереження всіх його надбань в формі соціально-економічної, соціалістичної структури, яка, мовляв, є великим благом, разом з колгоспами й іншими атрибутами соціалістичної економіки включно. Згодьмося, що це досить невдачна концепція по відношенню до большевиків: скинення Сталіна, але збереження всіх його надбань. От це є ніщо інше як большевицький хвостизм, крайній опортунізм, ба, видача Сталінові найліпшого історичного атестату. Ніяке знесення большевизму без знесення основи, на який він стоїть, з якої виростає і живиться, не можливе.

Згадана концепція — це є концепція соціалістів, які за всяку ціну хочуть лишитися непогрішними соціалістами. Це, власне, є гатунково відмінні соціалісти, ми б сказали, представники нової його, змодифікованої форми, яку ми назвали б „соромливим соціалізмом“. Соромливим, бо його адепти хочуть сталінського соціалізму і бояться про це сказати одверто, соромляться признатись, що хочуть соціалізму без Сталіна.

Але повертаємось до питання реставрації. Нас лякають нею. Коли ж спитаєш таких „революціонерів“ — а що як реставрація буде історичною konieczністю — тоді ці люди умивають руки і стають осторонь від проблеми боротьби з большевизмом, і від проблеми боротьби за перебудову сходу Європи взагалі. Вони вмивають руки, бо хочуть лишитися непогрішними соціалістами.

А тим часом... А тим часом, революція в СРСР може піти саме шляхом реставрації і піде тільки цим шляхом.

Не в тій мірі, як припускають соціалісти, але все одно в мірі жахливій для них. Так. Більше того, будуть сили, які схочуть ту реставрацію загнути аж так далеко, щоб відновити, поміщицько-капіталістичний лад. Тільки, чи це є можливе з низки причин? Це є неможливе. А от реставрація інша (в однаковій мірі жахлива для соціалістів) цілком можлива і саме вона й буде, вона буде метою революції і її рушійною силою.

Це реставрація від сталінського соціалізму. Це реставрація демократії. Це буде реставрація людських свобод і людських прав, аж до права на приватну ініціативу. Аж до реставрації права людини вибіра-

ти добровільно між соціалізмом, комунізмом, капіталізмом і любою іншою господарчою системою.

Будучи проти реставрації поміщицько-капіталістичного ладу, ми одначе за реставрацію згадану, яка до того ж буде неминучою. Це буде реставрація вже раз завойованого, але большевиками відбраного.

Справжня революційна партія мусить це усвідомлювати і саме це поставити на своїх прапорах, і очолити ці тенденції, спрямувавши їх в русло історичної доцільности. Такою революційною партією й є УРДП.

Стаavimo акцент на демократії. Що значить спрямувати в русло історичної доцільности? А це значить, щоб демократична революція в ССРСР для нас, для українського народу завершилася національним і соціальним розкріпаченням, а не новим закріпаченням. Щоб новий соціально-економічний і політичний прапорорядок, був прапорорядком, при якому в основу основ було б покладено інтереси абсолютної більшости нації — українських робітників і селян та української трудової інтелігенції і ті інтереси забезпечено. Інтереси українського народу. А ті інтереси:

Влада!

Земля!

Заводи, фабрики і всі блага!

І свобода. Свобода порядкувати на своїй землі в своїх інтересах.

Цебто широка, справжня демократія. Такий соціально-політичний устрій, при яким людина могла б вільно жити, вільно працювати й вільно здобутками своєї праці розпоряджатись. І щоб ніхто їй не залазив ані в душу, ані в кишеню, і не гнав її ні на яку, хай і сто раз соціалістичну Голготу.

З цього й витікає наше політичне кредо. Не боїмось, якщо за обстоювання приватної власности хтось нас назве реакціонерами. Ми таким „революціонерам“ заявляємо:

Будучи партією Українського Трудового Народу, ми є послідовні і кажемо — якщо право приватної трудової власности входить в число людських свобод, то ми хочемо цієї свободи для українського народу і будемо за неї боротися. Але для Українського Трудового Народу. Просимо це розуміти.

І не плутати з будь-якими правами тих, хто до нього не належить. Стоючи на таких засадах і вважаючи демократичну революцію в ССРСР за шлях до остаточ-

ного визволення і розкріпачення Українського Народу трактуємо всякий лівий соціалістичний курс для себе неприйнятним, а для цілої справи шкідливим з уже висловлених мотивів. В однаковій мірі буде неприйнятний і шкідливий всякий рух правого реставраторського толку. Для нас, як для революційної партії, збитися на ці манівці було б крайнє згубно і трагічно. Думаю, що цього не станеться.

Висловлені тут постуляти, були висловлювані не раз. Вони власне й ставлять суть, що ми її вкладаємо в поняття „революційна демократія“.

Хто з наших випадкових попутників не поділяє цих поглядів, тому, очевидно, дається повне право організувати свою, яскраво і чітко замарковану соціалістичну партію і мужньо й одверто обстоювати свої позиції. З такою партією ми, очевидно, не будемо ані ворогувати, ані її поборювати, лише будемо з нею змагатися в революційнім змаганні за ідейно-політичну рацію.

І то будемо змагатися не тут, а на широкому пляцдармі, на тім великім пляцдармі прикладання сил, до чого готуємось.

Не зайвим буде таке ось підкреслення: в частині критики соціалізму ми ставимо питання гостро не тому, що хочемо воювати з усіма соціалістами, а тому, що хочемо для себе граничної ясности в питаннях для нас виключної ваги.

Замість резюме до цього розділу міг би бути такий наш девіз: Забираючи від реставрації вліво, а від сталінського соціалізму вправо, ми будемо ССРСР розбільшовизувувати. А розбільшовизувувати — це значить розсоціалізувати від сталінського соціалізму. І робитимемо це революційно і в повній мірі, спираючись на тенденції широких мас в ССРСР до такого розсоціалізування. І знову ж таки, будучи послідовно вірними цим тенденціям як би ми не забирали вправо, все одно ми будемо лівими.

III

До питання наших програмових засад

Програмові засади УРДП, прийняті на Першому З'їзді, не зовсім покриваються з цим висловленням. І саме тому, що в них є низка пунктів компромісового характеру, що постали в результаті намагань узгіднити ліво-соціалістичні тенденції деякої частини активу УРДП з рештою.

Ці всі компромісові пункти на цьому З'їзді будуть очевидно виправлені. Для цього З'їзд і скликаний і це питання буде стояти окремим пунктом.

Варто лише зазначити, що основна частина цих засад не потребує ніяких коректив сьогодні.

IV

Український політичний світ і ми

З певною прикрістю мусимо насамперед відзначити, що з моменту свого виникнення і до сьогодні УРДП в українському політичному світі (говоримо про політичний світ на еміґрації) зазнала цілого ряду скажених атак. І то з усіх боків. Всі ці атаки були здебільша дурні і абсолютно неслухні. А в цілому то є явищем дивовижним.

Причиною до всіх атак було одне — бажання позбутися політичного конкурента. Дико, але факт. Так ніби УРДП виникла спеціально, щоб ставати поперек дороги всім, хто хотів скласти голови й енергію за українську ідею. Скільки сил було витрачено, щоб ту наймолодшу партію—УРДП викінчити, зіпхнути геть, знищити.

Це було метою. Ну, а мета виправдовує, ніби, всі засоби в ментальности тих, хто на нас заповзявся. Відповідно до цього були пущені в хід всі засоби. Від обвинувачення в аґентурности, до денунціяту і геть аж до обвинувачень в більшовизмі, в комунізмі, в „східняцькому“ сепаратизмі тощо.

Дискусійні речі друквані в нелегальній партійній літературі, витягувалося в перекрученій формі на шпальти легальної преси і окремі думки окремих осіб, висловлені в порядку партійної дискусії, підносилися на рівень принциповости і генералізувалися для цілої УРДП. Навіть генералізувалося те, що не було ніколи і ніким не сказане. Згадаймо лиш про все те. Але не для того, щоб над ним уболівати чи витягати сьогодні якісь консеквенції, а просто, щоб не забувати того, про що забувати не слід, бо з цього складається теж політичний досвід.

Головне ж для того, щоб сьогодні сконстатувати — всі ті атаки УРДП стоїчно витримала. Цим було складено іспит на надзвичайну витривалість і стійкість. І то може навіть добре, що всяка та інвазія супроти нас мала місце. Ми мали нагоду перевірити в дії чи ми чогось варті, чи нас можна скажімо перелякати, зігнути

й поставити на коліна, або терором, денунціям, провокацією і всіма іншими середниками зігнати з політичної арени. Цей іспит ми склали, виявилось — не можна!

Ну, а крім цього, ми ще пізнали той український політичний світ у дії. І тепер можемо, наприклад, сказати таке, маючи на те підстави і повне моральне право:

— Якщо, приміром, найсильніша партія на еміграції — ОУН не могла дати ради з УРДП і зішхнути геть з політичної арени, ба, якщо вона взагалі це завдання собі ставила, то їй нема чого братися за будівництво Української Держави, не кажемо вже за виборення тієї держави.

Хто хоче, може приймати це за жарт, або як хоче.

Головне ж ми мусимо сконстатувати ось що:

— Ми не тільки витримали всі атаки, ми ще й наклали геть на **всі політичні партії й угруповання свою печать.**

Хіба не є фактом, що зовсім молода УРДП позначила свій вплив на них в тій чи тій мірі, а деяких, особливо ортодоксальних і непримиренних до УРДП поспихала геть із власних ідейно-політичних позицій, примусивши їх еволюціонувати.

Досить взяти програмові й пропагандивні матеріали обох ОУН до 1945 року і тепер. Можемо тут забачити речі діаметрально протилежні, ще є без сумніву вислідом впливу УРДП. Деякі наші тези позасвоювані цілком.

Говоримо це не для того, щоб комусь штрикати в очі чи хизуватися. Ні, говоримо для того, щоб ствердити, що ми увійшли в український політичний світ, як конструктивний чинник.

Ми нікому не виповідали війни і нікого не поборювали. Нам було ніколи, ми воювали з Сталіном на внутрішньому відтинку. Ми лише оборонялися і якщо часом переходили в наступ, то тільки порядком оборони.

На цих засадах стояли, на них лишаємося і тепер.

Як ми дивимось на всі українські політичні партії? І як ми оцінюємо їхню вартість відповідно до боротьби українського народу? Менше з тим. В умовах еміграції нема чого говорити на цю тему. З нас вистачає, що ми цілком закономірно вважаємо УРДП єдиною партією, яка має історичні перспективи.

Інші так само вважають себе (і тільки себе) такими ж. Як воно буде насправді, покаже не міжпартійна боротьба на еміграції, а боротьба з ворогом, перевірка на великому історичному пляцдармі, перевірка в великій дії.

Стоїмо на засаді толеранції всіх, хто толерує нас.

Вважаємо, що всі емігрантські партії, можуть відіграти певну політичну, конструктивну роль — ця роль лежить тільки в площині репрезентації України перед зовнішнім світом. Для цього потрібна певна політична здорова атмосфера, абсолютне виключення вульгарної міжпартійної боротьби і створення тієї єдиної політичної репрезентації. На цих засадах ми не схибно стояли весь час, на них і лишаємося, робили й робимо все залежне від нас, щоб тієї політичної єдності досягти. В цій пляні нами була ведена лінія на організацію міжпартійного координаційного комітету. В цій же пляні всіма силами підтримували й підтримуємо акцію створення Української Національної Ради.

Думаємо, що створення Національної Ради буде кінцем міжпартійної колотнечі й політичного хаосу й початком упорядкованої єдиної зовнішньо-політичної акції.

Що до боротьби за вплив на маси, відтак і за провідну роль в визвольній боротьбі українського народу, вважаємо це не тільки за явище нормальне, а й за потрібне. Йде лиш про те, якими методами та боротьба має вестись, щоб вона призвела до позитивних вислідів. Ними може бути лише здорове змагання, боротьба силами аргументу, логіки, політичної рації, але ні в яким разі не методами вулиці, політичного примітивізму та політичного хуліганства.

Здорова боротьба мусить привести до здорової політичної диференціації і до формування та виросту справжньої провідної політичної бездатної сили, складеної з позитивних, справді революційних, творчих елементів.

В Національній Раді ми сидимо на лівому крилі, але не в „соціалістичному секторі“.

Ми не хочемо, щоб УРДП була змайоризована в соціалістичнім конгломераті, як якась, десята за порядком, соціалістична партія.

Ні, УРДП не є соціалістична партія, а партія Революційно-Демократична.

На цій чіткості нам залежить і ми будемо себе обстоювати.

Наші внутріпартійні справи

Від самих початків в УРДП існувало дві течії, дві тенденції ідейно-політичного оформлення нашого руху. Одну тенденцію репрезентувала та частина, що стояла на викладених тут засадах і що становила більшість в політичному проводі.

Друга тенденція — це була тенденція оформлення руху, як руху ліво-соціалістичного. Репрезентована була вона меншою частиною політичного проводу. Всі засади й постуляти її загально відомі. Ця частина намагалася весь час свою ідейно-політичну лінію генералізувати. Допомогли їй в цьому політичні супротивники УРДП, що всякий лівацький закрут, головним чином в дискусійних матеріялах, підхоплювали й роздмухували та підносили до значення принциповости. Змагання цих двох напрямків тривали весь час і особливо позначилися й на перебігу першого З'їзду та його вислідах. Вони позначилися й взагалі на розвиткові УРДП, паралізуючи її розріст та розбудову. Одначе на Першому З'їзді досягнуто було ніби компромісу, щоб ці два напрямки тримати вкупі в одних рямцях. Думалося, що при таких умовах можлива єдина, монолітна партія.

Ставши на лінію компромісу, З'їзд поробив ряд рішень однаково всіх зобов'язуючих. До числа таких рішень, відноситься й рішення в справі злиття УРДП з Союзом Соціалістів.

Лівій течії вкрай залежало на тім, щоб злитися з соціалістами і тим самим раз на завжди перерішити справу ідейно-політичного вірую нашої партії. Злиття з соціалістами з місця відсувало геть на задній плян другий ідейно-політичний напрямок, якому тоді взагалі не лишалося місця в новій соціалістичній формації, яка мала б постати.

Абсолютна більшість ЦК, ще до 1-го З'їзду стала на становищі, що злиття з соціалістами можливе, але тільки в одній формі, а саме:

влиття соціалістів в УРДП, прийняття її програмових засад і назви.

Коротше — йшлося про доцільне використання політичних кадрів з політичних колишніх формацій, що вже пережили себе, розбудова і зміцнення УРДП, як нової політичної партії, що без сумніву має перспективи.

В інтересах справи так і тільки так мусіло б бути

зроблено. На 1-му З'їзді це питання було поставлене окремою точкою. Рішення З'їзду було в дусі раніш сказаного, цебто: З'їзд категорично висловився проти злиття, лише за влиття в УРДП, зі збереженням назви й програми УРДП.

Ще й було оговорено, — оскільки наші соціялісти квапили й наглили з позитивним розв'язуванням цієї справи (цебто справи злиття в єдину партію з соціялістами) — було оговорено рішення З'їзду, що в разі постало б питання про зміну назви, чи творення якої іншої форми об'єднання з соціялістами — то для вирішення цього повинен би бути скликаний Надзвичайний З'їзд УРДП.

Думаю, що це рішення лишається в силі і сьогодні для нас зобов'язуючим. Цю постанову З'їзду згодом підтвердила постанова й пленуму ЦК в цім питанні абсолютною більшістю голосів.

Одначе сталося так, що незважаючи на такі постанови З'їзду й Пленуму, цебто, незважаючи на волю партії, об'єднання з соціялістами таки було dokonано. Було утворено так зване УСО, прийнято й опубліковано ідейно-політичну плятформу УСО, програмові засади і навіть маніфест.

З опублікованих документів виходило ніби так, що УРДП, як партія, ввійшла в це об'єднання і підписала всі опубліковані документи. При чім, характер документів такий, що свідчив про створення фактично нової, єдиної соціялістичної партії, яка називалася Українським Соціялістичним Об'єднанням.

Так було порушено постанову партійного З'їзду і Пленуму ЦК УРДП. Порушено звичайно представниками ліво-соціялістичної течії, що оформилась фактично у фракцію в ЦК і вела весь час фракційну політику, і, в данім випадку, зреалізувала свою власну лінію.

Це порушення й було, власне, претекстом до скликання цього Надзвичайного З'їзду. З'їзд мусить винести своє рішення в цій справі.

Зберігаючи якнайкращі стосунки з усіма українськими соціялістами партіями, в той же час УРДП має достатні аргументи не асимілюватися, а існувати й розвиватися, як самостійна, в ідейно-політичному відношенні відмінна, нова українська партія. Будьяке злиття є неспийнятим.

Рішення цього З'їзду має очевидно базуватися на рішенні попереднього З'їзду.

Дальший хід подій в ЦК відомий всім членам партії з наших інформаційних бюлетенів.

Повторюємо стисло:

Ліво-соціалістична група, оформившись в середині в фракцію після створення УСО, увесь час саботувала скликання пленуму ЦК.

Аж нарешті 1-го лютого цього року такий пленум було скликано. Вміжчасі, як реакція на втягнення УРДП в УСО, групою членів ЦК було спущене звернення до всіх членів партії про скликання Надзвичайного З'їзду з цієї нагоди. Першого лютого ліво-соціалістична фракція залишила демонстративно залу засідань, намагаючись пленум зірвати. Тим самим ця група особливо продемонструвала себе, як фракція, а її демонстративний вихід з пленуму—був демонстративним розривом з рештою членів ЦК. Засідання пленуму відбулося без лівої фракції, переобрано секретаріят і прийнято всі ті рішення, які є відомі всім осередкам з відповідних інформаційних матеріалів.

Всі ті неетичні потягнення та заходи, які були зроблені лівою фракцією під час Пленуму, а особливо після демонстративного розриву з рештою, ми тут опускаємо. В нас була і лишається добра воля полагати справу якнайліпше й якнайкультурніше, щоб не допустити до повторення печальної слави мельниківсько-бандерівської епопеї.

Про злиття не було і, очевидно, й не може бути й мови. Ми стоїчно несли відповідальність за ліві закрути наших товаришів по партії, сподіваючись все ж таки якось дійти до одного, спільного знаменника. Ми несли цю відповідальність аж доти, доки не переконалися, що ці сподіванки завели. Про знайдення єдиної лінії не може бути й мови.

Дійшовши до цього переконання, вважаємо, що відхід ліво-соціалістичної групи є явищем абсолютно правильним. Пора їм перебрати відповідальність за свої політичні переконання і практику на самих себе, цебто бути консеквентними й оформитись у виразно замарковану соціалістичну партію. Нема чого бавитись у піжмурки.

До цього рішення дійшли й самі наші соціалісти і схвалили це незабаром на скликаній спеціально для цього конференції. Таке рішення було дуже розумним і правильним, бо усувало зразу непотрібні комплікації й прикрі непорозуміння. В зв'язку з цим відпала навіть потреба

в скликанні Надзвичайного З'їзду УРДП, а мав би бути просто собі черговий звичайний з'їзд.

Одначе останні відомості які ми маємо, і які я дістав особисто з уст бувшого генерального секретаря ЦК п. Гриневича, викликають більш ніж подив. Згідно з його заявою й з заявами інших представників лівої фракції виходить, що вони змінили рішення. Вони рішили лишатися УРДП, оспорювати її назву, — словом каламутити воду. В такій принаймі формі вони й досі виступають на Національній Раді і всюди деклярують себе речниками УРДП, а УРДП складовою частиною УСО.

Будучи запрошені на цей З'їзд, вони, як бачимо, демонстративно не з'явилися.

Цій акції творення двох УРДП мусить бути рішуче покладено край! А покладений край в такий спосіб.

Вся ця група в складі п'яти осіб, а також тих кілька рядових членів, що до них примикають, мусять бути тут сьогодні, рішенням цього Другого Надзвичайного З'їзду виключені з УРДП, і це доведено до відомо українському політичному світові.

А також—доведено до відому Комісію по створенню Національної Ради і поставлено категоричну вимогу—тракувати представниками УРДП на цій ділянці лише тих осіб, що будуть виділені і умандатовані на те Центральним Комітетом УРДП.

А також звернути увагу голови Комісії на те, що лишаючись на лівому крилі, УРДП одначе є самостійною і окремою політичною партією і ні до якого УСО не входить.

VI

Наша генеза і наші резерви.

Виводячи генезу нашого руху, не раз допускалося свідомо помилок, або й провокаційних байок.

До таких помилок належить спроба (яка мала місце в органі „Наша Боротьба) виводити генезу УРДП від опозицій в ОУН. Це є не тільки невірною, це є ще й вислідом певної тенденції. Смішно і наївно така теорія звучить. Не кажемо вже про те, яку шкоду вона приносить, звужуючи, ба, зовсім ігноруючи справжнє джерело нашого виникнення, отой великий історичний процес на цілій Україні протягом десятиліть, який є підставою і причиною нашої появи на світ, як революційного руху.

До провокаційних байок належить байка ворожої пропаганди про те, що УРДП походить від опозиції в КП(б)У.

Ні, ані та, ані та версія не відповідає дійсності і не є нашою генезою. Першоджерелом і початком нашої історії є епоха великого українського відродження 20-х років, епоха бурі і натиску, епоха українського ренесансу. Там наші ідейно-політичні і навіть фізичні коріння. Там зродилася наша ідея і там зродилась наша партія. Хоч як УРДП вона ще довго не існувала, та ідея її, душа її, суть її була виношена по тюрмах і концетраках большевії, рівно як і по тюрмах та концетраках гітлерівського райху, протягом тяжких і довгих років боротьби. Ідея її була виношена на шляхах війн і на стежках партизанки. На підсоветській Україні і на підпольській і підмадярській. В боротьбі проти большевизму й проти фашизму. В надрах українського народу, що не склав і не хоче складати зброї в боротьбі за свою свободу і незалежність. І насамперед тієї частини українського народу, що становить собою основу нації сьогодні — українського селянства, робітництва та трудової інтелігенції, — що в сумі мають ім'я — український трудовий нарід.

Оформившись, як партія, УРДП прийняла й назву відповідно до цієї родословної партія українського трудового народу, тим розписавшись, за чий інтереси вона стоїть, яку родословну вона визнає і яка її генеза.

Більше до своєї генези ми не маємо чого додати.

А по цьому мусимо ще раз поставити акцент на однім моменті, який власне й був спричинником до викривлення нашої генези ворожою пропагандою — це питання нашого ставлення до політичних сил, що є в підсоветській Україні, і питання наших резервів.

Розглядаючи політичні сили, вірніше політичні кадри українського народу в підсоветській Україні, ми твердили і твердимо, що кадри ті колосальні, високої політичної школи, як і високого фахового та державницького вишколу. І той, хто опанує ті кадри, той може боротись проти Сталіна за українську державу.

Але ті кадри знаходяться в КП(б)У і в комсомолі тобто — під КП(б)У й під комсомолом, що ними розпоряджаються. Наша ставка на ці кадри власне й наводила жах на наших політичних супротивників, даючи харч найзапеклішої пропаганди супроти нас. Але ми стоїмо

далі на своєму, повторюючи дальший хід думки, яку нашим супротивникам не вистачає пороку дослухати до кінця.

Так, ці кадри під КП(б)У і під комсомолом. На державно-політичній роботі. І це всі основні, кадри нації бо все, що було політично активне і здатне до політичного життя мусило визначатися, можливість же визначатися в офіційній сфері була і є лише одна — під егідою КП(б)У і комсомолу. А тепер інша справа, наскільки ці кадри душею і серцем належать тій КП(б)У і тому комсомолу. Досвід доводить тут щось зовсім протилежне. Приклад Хвильового і Влизька, Позичанюка і багатьох, багатьох інших хіба не є красномовний. А отакі Гудзенки і Кравченки — хіба це лише одиниці. Нам принаймні відомо, що ім'я їм легіон. А 1941 рік з масовим відсахненням всіх цих кадрів від Сталіна!

І ось, застановлюючись над цим, казали і кажемо — проблема успішності боротьби за українську справу, це проблема включення всіх кадрів в політичний актив нації, в велику революційну, визвольну акцію. Проблема схоплення з ними ідейно-політичного контакту. Очевидно, не про контакт з переконаними комуністами й комсомольцями йдеться Ні, йдеться про контакт з тими, хто розійшовся з комунізмом, так як розійшовся Хвильовий, Позичанюк чи Влизько, А це значить з 90%-ми всіх тих політичних кадрів.

Контакт з тими, хто своїми переконаннями стоїть по цей бік барикади, по нашому боці, а не по боці сталінському.

Але хто може схопити той контакт з ними? Вони розійшлися з комунізмом, але вони розійшлися й ніколи не зйдуться й з фашизмом в будь якій формі. Не зйдуться вони й з монархізмом, а тим більше з будь-яким політичним малахіянством.

Звідси наші розрахунки, наша ставка і наші претензії на ці кадри. Тільки УРДП може бути тим акумулятором, що ці кадри закомуює й перетопить, і включить до української національної акції.

Це завдання ми завжди маємо на оці і в ім'я його здійснення можемо витерпіти які завгодно нападки й провокаційну шамотню супроти нас всіх тих, хто жахається слова марксизм, матеріалізм і ладен був всіх під впливом цих „ізмів“ згори вішати й викорінювати, шамотню тих, хто від одного слова „пролетаріят“ приходять

в сказ і трактує це, як большевизм, і готує розправу кулею і шибинецею. Розправу з мільйонами!!!.

Чи треба говорити, до чого б призвела така "політика". Замість включення цих кадрів в політичний балянс нації, вони були б поставлені перед ділемою або-або. Або загибля, або непримиренна боротьба супроти тих, хто несе несприятливу для них і для українського народу політичну та соціалістичну концепцію. Тобто громадянська війна, перемога в якій буде безсумніву по їхньому боці, але коштуватиме українському народові багато жертв і крові. Для^а найменше ж стійких було б ще третє „або“.

Це вимушений перехід до деспозиції новітньої якоїсь російської власовщини, чи якої іншої форми російського великодержавництва. І то порядком захисту свого життя.

Ми ставимо ставку на ці кадри і хочемо включити їх в український політичний балянс.

Власне в цих кадрах і є найбільші наші політичні резерви — ці резерви колосальні. Вони в армії і в державному апараті, вони в авіації і на виробництві, вони ж і по Сибірах, тюрмах та концентраках. Це всі ті, що становлять найдієздатнішу, найактивнішу і найсвідомішу частину українського народу.

Повторюємо — без цих резервів українська визвольна боротьба не може бути завершена успішно.

VII

Від політичного руху до політичної партії.

Виходимо з засади, що ми ніяка еміграційна формація. Мислимо категоріями сьогоднішньої України, виростаємо з ґрунту сьогоднішньої української дійсности і стоїмо там обома ногами. А звідси — веліч завдань, які перед нами стоять, ставить перед нами категоричну вимогу: якщо ми хочемо відіграти історичну роль, як провідна сила демократичної революції на Україні і в цілім СССР.

Якщо ми хочемо акумулювати всі боєздатні але розпорошені сили українського народу і урухомити їх в слушний момент до великої дії, Якщо ми хочемо нарешті протистояти такій досконалій політичній силі, як ВКП(б), встряючи в революційний змаг супроти неї, і якщо ми хочемо бути революційним авангардом, під прапори якого стали б великі народні маси в тій рево-

люції — мусимо розбудовуватись в сильну, досконало зорганізовану й здисципліновану партію.

В першій стадії, яку ми назвали б стадією ферментації, були окремі голоси і окремі тенденції проти масової партії. Тенденції творення політичного отакого собі клубу, наукового кабінету, лябораторії.

Ці тенденції були нічим іншим, як вислідом остраху і непевности в собі тих, хто їх мав, але більшість цих тенденцій не поділяла і якщо й не було взято курсу на розбудову партії вшир і вглиб, то тільки тому, що існували глибші, ідейно-політичні розбіжності. Потрібен був певний період ферментації і остаточного виклярування. Не можна розбудовувати єдиної й міцної партії, коли немає єдиної лінії.

Сьогодні цей період ферментації закінчився. Про це вже сказано і це відомо. Разом з ліво-соціалістичними тенденціями відійшли й тенденції замикання в вузьке політичне гетто. Всі, хто ті тенденції мав, мають добру нагоду реалізувати їх на практиці під свою власну відповідальність.

Перед нами стоїть завдання наполегливої праці на організаційній ділянці, як і на всіх інших ділянках.

Склавши іспит на витривалість ідейно-політичну й моральну, тепер мусимо скласти іспит на витривалість ділову, на здатність до конструктивної, організаційно-творчої праці.

Усвідомлюючи, які колосальні ми маємо резерви, мусимо створити такі габарити, в які б ті всі резерви могли б вміститися і в потрібний момент бути вімкнуті до організованої акції.

Справа для нас нині на багато ускладнюється тим, що життя нас розпорошує по всіх закутках планети, але тим більш важливою і нагальною є потреба досконалої організації. Тим більші обов'язки припадають на кожного ідейного члена партії в зв'язку з цим.

Мусимо поставити справу так, що де б нас доля не розкидала, а ми все були б зв'язані в єдиний політичний організм, постійно і безвідказно діючий. Організм, який розвивався б, ріс і міцнів. І постійно шукав контакту з ґрунтом, з якого ми вийшли і на який проєтуємо всю свою діяльність, контакту з тою частиною світу, де лежить наша мета. І того контакту щоб досягав і то систематично.

Для цього ми мусимо насамперед бути до кінця віддані нашій ідеї, безоглядно здисципліновані, готовими

до всякої роботи, яка нам буде доручена на тій чи тій ділянці.

Хочу висловити віру в те, що цих якостей нам не забракне. Хочу висловити віру й в те, що започаткована нами справа буде доведена до історичних масштабів і що час, коли великі когорти ентузіястів і фанатиків нашої ідеї пройдуть переможним маршем по недавній долі наших мук і страждань, по руїнах тюрем і концентраків і по місцях наших заслань і каторги, стираючи світ деспотії з лиця землі.

І нарешті хочу висловити віру в те, що своєю відданістю українському народові, своєю невтомною енергією і, як треба буде, своїм життям і кров'ю ми відкриємо нову сторінку української історії. Сторінку довершених змагань за свободу, добробут і національно-державну незалежність.

ДЕ КОРІНЬ НАШИХ РОЗХОДЖЕНЬ?

Справжні друзі і симпатичні несподівано заскочені, політичні противники осяяні неприхованою радістю, а ювілейні мухи-зеленухи вже готуються до поминальної тризни. Ще б пак, вони ж бо, ті зеленухи, так хотіли цього і тепер-от, думаючи, бо жадане для них сталося, вони галасують про „розлам“ і пророкують неминучу смерть урдепівському рухові.

„Щоб не ширилось баламутство“ мусимо для користи справи і для втихомирення пристрастей дати тут деякі вяснення з приводу того „розламу“.

В сєредовищі УРДП, в єдиній цілості, обійнятій цією назвою, існувало дві течії, відмінних в поглядах на справи засадничі. Ці течії були нерівнозначні кількісно, бо одна репрезентована лише кількома людьми. В періоді ферментації була поставлена ставка на усунення розбіжностей шляхом внутрішніх дискусій на приведення всього до спільного знаменника. Цього не сталося, і тих кілька осіб відійшли, щоб творити свій самостійний, яскраво замаркований соціалістичний рух. Оце і весь „розлам“. Цілість УРДП лишилась попри всі сподівання ворогів, існує собі далі як партія української революційної демократії. А тепер, щоб не ширились кривотолки про суть „розламу“, щоб не вставляли аматори політичних скандалів свєї „патики в спиці“, хочемо насвітлити ті розходження навколо питань засадничих, навколо генеральних проблем і основної ідеї нашого руху. І почнемо з основи основ, з того, що характеризує нашу партію — УРДП, а не тих, хто з нею розійшовся.

Урдепівський рух глибоко антикомуністичний рух. Але він не тільки анти — ні. Цей рух поставив собі за завдання ідейне озброєння демократичної революції в ССРСР, очолення тої революції, шукання до подолання суспільно-економічних протилежностей, шляхів до усунення основних перешкод творчого розвитку

кожної людини і нашої нації, насамперед. Завдання конструктивно-творчої праці шукання нових шляхів розвитку людства на руїнах соціал-комуністичної і капіталістичної практики. Тому ми не тільки партія антибольшевицька, ні. Ми партія антикомуністична і антисоціалістична, якщо ті соціалісти стоять на позиції визнання схеми суспільно-економічної перебудови суспільства Карла Маркса. Ми є партія і антикапіталістична, незалежно від того, чи той капіталізм державний, трестівський чи навіть ліберальний. Ми нова партія, що постає як заперечення тридцятилітнього розвитку сходу Європи, як політична сила, озброєна досвідом не тільки епохи капіталістичного розвитку, але й досвідом чвертьвікового будівництва соціалізму в ССРСР. Саме тому, ми не йдемо на виучку ані до англійської лейбористської партії при всій пошані до неї, ані до французьких чи шведських соціалістів, ані до Сарагата, ані до „каючихся комуністів“. В той же час ми належимо до тих, які не жахаються ні Маркса, ні Леніна, ні Троцького, ні Сталіна, бо ми знаємо, що ніхто нас не спантеличить і не затуркає цитатами з писань тих „святих отців“, бо ми ті писання на пам'ять знаємо. Ми родилися під сонцем „Великої Революції в ССРСР“, пережили її, піддаємо її теоретичній ревізії, будемо її по-своєму доводити до кінця, але ми раз і назавжди зріклися виглядати з-за борони Карла Маркса. Водночас, ми без захоплення слухаємо Черчіла і не збираємося заводити в нашій країні англійського, ба навіть американського, хоч би й наймодернішого та найдемократичнішого капіталізму. Ми хочемо такого устрою, таких суспільно-економічних відносин, при яких не буде ґрунту до виникнення ані фашистівської, ані комуністичної партій, ані капіталістичної кабали. Розроблення відповідної до цього ідейно-політичної та соціально-устроєвої концепції є одним з найбільших наших завдань.

Соціальним своїм корінням і зорієнтованістю ми є партією українського трудового народу, партією селян, робітників і трудової інтелігенції, нашої української нації. Провідною і головною нашою ідеєю в зв'язку з цим, і з огляду на ситуацію, в якій перебуває український нарід є ідея виборення незалежності й свободи української нації, створення Української Соборної Народньої Республіки. Це насамперед. А в тій республіці — розбудова держави народоправної, суґубо демократичної, держави українського трудового народу. Отже, ми є партією на-

ціональною. В боротьбі за цю національну ідею ми в своїй тактиці триматимемося засади використання всіх, крім аморальних, засобів боротьби з нашим ворогом та підтримуємо і будемо підтримувати єдиний фронт з усіма антибольшевицькими рухами, незалежно від їх ідейної суті, коли ті рухи можуть сприяти поваленню російського большевизму та імперіялізму і відновленню державної незалежності української нації.

В акціях закордоном УРДП буде використовувати в інтересах українського трудового народу в поході проти спільного ворога всі партії світу, незалежно від того, чи вони консервативні, націоналістичні, чи соціалістичні.

На цьому місці переходимо до так званого „розламу“ УРДП.

Розлам буває тоді, коли організація у висліді глибоких потрясень розлітається на шматки. Цього не сталося в УРДП. Сталося інше.

Сьогодні відломилося з УРДП 5 членів ЦК і, щонайбільше, за свідченнями самих цих розламників три відсотки рядових членів партії.

Це група людей, що прагнули цілій УРДП накинути концепцію так званого неосоціалізму з троцькістським зафарбленням. Людей, які передусім клали наголос не на проблему боротьби за українську незалежність, боролись не за унезалежнення української політичної думки, як суверенного партнера світових політичних ідеологів, а торували УРДП шляхи розвитку як чинника підрядного як чинника „состоящего на виучке у кающихся“ комуністів, лівих соціалістів і троцькістів. Ця група людей оформилась і в своїй роботі абсолютно не рахувалась з більшістю. Від самого початку, поставивши за завдання переведення УРДП на соціалістичні рейки, ця фракція боролась в УРДП з усіма тими, хто мав сумнів до правильності їх позицій.

Глибокою основою для думання цієї групи є визнання соціально-економічної структури ССРСР за прогресивну. Визнання авторитету Маркса і накресленої ним наперед схеми історичного розвитку. Безсумнівна віра в це і послідовна лінія дій саме в цім напрямку. Отже, всі атрибути марксизму, починаючи від формули: „Первісний комунізм, рабовласництво, феодалізм, комунізм“, всі похідні від цієї формули: теорія класової боротьби диктатура пролетаріяту, усупільнена економіка, націоналізація, а приватня власність як перше гріхопадіння людства і всі Марксові намітки на майбутнє — це є ха-

рактерна ознака ідеології цієї групи. Саме тому ця група, маючи до диспозиції „Нашу Боротьбу“ і „Юнацьку Боротьбу“, рівно ж і легальні органи преси, ніколи не заявила себе чітко як група антикомуністична, а лише як антибольшевицька, точніше, антисталінська, що як знаємо не одне й те саме, бо існують не тільки комуністи — ленінці, а й комуністи — троцькісти, комуністи-християни тощо. І не тільки ця група не виступила проти комунізму, але навпаки, рішуче висловлювала невдоволення супроти антикомуністичних позицій Багряного, хоч би з приводу його статей: „Комунізм, фашизм і революційна демократія“, „Між привидом і трупом“, „Так тримати“ тощо. Орієнтуючи партію на свою концепцію без сталінського соціалізму, ба, навіть, визнаючи Сталіна, прирівнявши його до Володимира Великого, ця група прагнула до того самого ж безвласницького комуністичного суспільства, як ідеалу. З такими інтенціями ця група намагалася фактично об'єктивно перетворити партію на емігрантську секту проповідників старих ідей і істин, позичених у „каючихся“ комуністів і ортодоксальних соціалістів Європи, себто позичених в тих, які самі сьогодні терплять жахливу кризу і самі не знають, що робити їм, бо концепції рівної по силі до концепції Карла Маркса вони не мають, а створити нову своїм політичним капіталом вони не можуть. Орієнтуючись на ортодоксальний соціалізм в своїй пропаганді, ця група в той же час за свій прапор виставляє М. Хвильового і хвильовизм, вважаючи останні ніби за ґрунт, з якого вони виресли.

Що ж спільного між цією групою соціал-поплентачів і держателем, м'ятежним Хвильовим? Що спільного між ними і Хвильовим, який в нерівній боротьбі видавив по краплі з себе всі комуністичні ілюзії і викинув їх, як непотреб. Хвильовий, який на місце безнаціонального суспільства, майбутнього підніс прапор української незалежності і суверенності, на місце теорії інтернаціональної світової комуністичної революції виступив з теорією азійського ренесансу. Саме УРДП, як партія, є послідовним носієм і продовжувачем ідей Хвильового і хвильовизму, зокрема виповнює ідейним змістом його клич про творчу нову людяну добу, клич про азійський ренесанс, клич про справжнє торжество революції, яка усуне з шляху української нації комуністичні барикади всіх окупантів, і всіх московсько-ленінських та марксових adeptів. Знесе геть з шляху української нації страш-

ну осугу всесоюзного комуністичного міщанства, усуне з шляху тих, які революцію загнали в раковину з калом, революційні здобутки українського народу вкрали і охрестили „конгреволюцією” і націоналізмом“. До речі ця група наших „соціалістів” всякі спроби відновити революційні здобутки українського народу в великій демократичній і національно-визвольній революції 1917-18 рр. назвала „реставрацією“. Це є цілком послідовно і саме відповідає духові їхньої ідеології. Виходячи з концепцій Карла Маркса про приватну власність, як велике гріхопадіння, і вважаючи, що приватна власність стоїть на перешкоді прогресивного розвитку людства, вони ніяк не хочуть погодитися з тим, що приватна власність, засадничо трудова приватна власність, поєднання з вільною творчою ініціативою, була і є глибокою основою цивілізації. А головне, оголошена як одна з демократичних свобод, теза про свободу приватної власності є наймогутнішою підмогою революції в ССРСР. Ні, ваші доктринери „соціалісти”, мавпуючи Маркса і повторюючи зади соціалдемократів, меншовиків і троцькістів, заперечують це і відкидають тих, хто на таких позиціях стоїть.

Протягом двох років ця група вела уперту боротьбу проти допущення в програмових засадах партії тези про свободу трудової приватної власності, особливо на землю, іменуючи це „куркульськими” тенденціями а тих, що ті позиції обстоювали „реставраторами” та „куркульськими ідеологами”.

Нічого дивного в тім, що ця група стала на таких позиціях і інших іменує „реставраторами”. Просто для неї, цієї групи, українська революція 1917-18 р. р. є лиш прелюдія, так би мовити „дрібно-буржуазна революція”, бо справжня революція то є жовтнева, а тому і здобутки української революції, себто трудова приватна власність українського селянина на землю, право розпоряджатися здобутками власної праці з точки погляду наших „соціалістів” страшна реставрація. Ціла УРДП на цих позиціях ніколи не стояла і навіть самі „соціалісти” побоювалися власних позицій в цьому питанні бо коли ідеолог цієї групи М-ко в „Нашій Боротьбі” ч. 3 договорився, що власне УРДП не проти тих суспільно-економічних форм, що створили большевики, а тільки проти сталінської диктатури, і у відповідь маса членів партії, а так само і політичні противники УРДП заговорили цілком нормально про большевицькі потягнення,

тоді другому „ідеологу“ цієї групи Т. Залужному, борючись, нічого не лишилось, як відповідати противникам не на підставі писань їх „ідеолога“ М-ка, а на підставі першого проєкту програми УРДП Івана Багряного.

Він про це прямо й говорить.

„В найдавнішому документі... в проєкті Соціально-політичної програми... написано так: а) вся земля передається у власність селянам з вільним вибором форм господарювання на тій землі, тобто, вибір форми одноосібного чи колективного господарювання дається на волю самим селянам і сільським громадам“.

Насправді ж і М-ко, і Залужний проти цієї тези цілий час боролися, і це знайшло своє відзеркалення в програмових засадах УРДП, які в окремих пунктах були прийняті тільки під натиском цієї групи „ідеологів“ ,що погрожували розламом, в разі їх домагання не будуть прийняті. Партія на той час не вважала за можливе допустити до розламу, сподіваючись, що ця група з часом сама побачить свої помилки і виправить їх. Так було допущено компроміс, зокрема в питанні про приватну власність.

Отже, те що з точки погляду „соціалістів“ є реставрацією, партія розглядає лише як повернення революційних здобутків народу, бо ж український народ боровся за волю української трудової ініціативи, за трудову приватну власність, за право розпоряджатись здобутками праці, за 8-годинний робочий день, за передачу в руки відродженої нації тяжкої промисловости, і фінансових спроможностей держави, які досі були в руках чужих колонізаторів з Росії і закордону, за кооперативну і муніципальну власність. І треба злої волі, щоб твердити про злочинну реставрацію. Так, це реставрація, але того всього, що завоював був український народ і що записано на скрижалях української революції — в Четвертому Універсалі і постановах Трудового Конгресу. Тому партія рішуче обстоювала і буде обстоювати ці свої позиції, будучи достойним продовжувачем і знаменоносцем української революції, одночасно помножуючи всі досягнення українського народу на можливості і потреби, сьогоднішнього дня. Ми не будемо України 1917 року, ні. Це лише наша вихідна позиція до старту у велике майбутнє українського народу. Ми не прагнемо здійснити ілюзії 17 року, ми тільки боронитимемо і здійснюватимемо реально творчі національні і соціальні здобутки та вимоги українських мас.

Ми починаємо себе не тільки від Хвильового. Наша генеза — українська революція, та ж сама революція, що була генезою для всіх концепцій Хвильового і тих перших хоробрих, що боролись за велику ідею української незалежності і в боротьбі за її торжество вилікувалися від комуністичних ілюзій. І саме тому Грушевський і Петлюра, Хвильовий і Курбас, Волобуєв і Зеров, Юрій Липа і Іван Мітрінга, як і цілий розстріляний український ренесанс є нашими попередниками і творцями. УРДП народилася не 1939 і не 1945 року, а далеко раніше. Елементи її гартувалися в огні боротьби проти комуністично-більшевицького і націонал-соціалістичного (фашистівського) окупантів, а знайшла своє оформлення пізніше серед тих, які не склали і ніколи не складуть зброї в боротьбі за українську національну ідею.

Борючись за гегемонію в партії і намагаючись за всяку ціну перевести її ідею на свої „соціалістичні“ рейки — група лівих всіма силами намагалася перетворити УРДП й формально на соціалістичну партію. Для цього було підхоплено ідею злиття УРДП з Союзом Українських Соціалістів і це неполегливо проводилося в життя. Робилося це крім засадничих, ще й з інших мотивів :а) щоб під захистом авторитету старих соціалістичних партій, під плащиком українського демократичного соціалізму врятуватися від справедливих закидів в троцькізмі, неокомунізмі, більшевизмі тощо, б) щоб авторитетом старих українських соціалістичних партій доступитися до недосяжних з їх точки погляду величин світового соціалістичного руху.

Партія в цілому до проєктів об'єднання з українськими соціалістами поставилася стримано. Визнаючи всю колосальну працю українських соціалістичних партій в минулому і вважаючи українські соціалістичні партії за важливий державно-творчий чинник ще й на сьогодні, більшість в УРДП вважала злиття з ними за політично недоцільне. З багатьох мотивів. Висувалася лише одна прийнятна форма об'єднання, а саме: партія схильна була до того, щоб соціалісти приступили до УРДП і тим сприяли росту і праці цьому новому далекойдучому політичному рухові. 1-ий з'їзд УРДП доручив ЦК вести переговори з Союзом Соціалістів саме в такому напрямку. В разі, коли б в процесі переговорів висувалися компромісові пропозиції, — рішено скликати надзвичайний з'їзд для остаточного розв'язання цього питання. Перего-

вори в імени ЦК вела ліва група. На першому пленумі ЦК (листопад 1947) ця група подала інформацію про перебіг переговорів з Союзом Соціалістів, і видно було з їх інформації, інформації стриманої, що вони вже видали векселі Союзу Соціалістів і що постанова з'їзду вже порушена. Пленум ЦК рішуче засудив таку поведінку і вимагав дотримати в цілості постанови з'їзду. Бачачи таку постанову ЦК, ліва фракція надалі справу об'єднання з соціалістами провела самочинно без згоди ЦК і навіть секретаріату, саботуючи протягом трьох місяців пленум ЦК і засідання секретаріату і несподівано для всіх підписала та видрукувала відому плятформу, а пізніше ще й Маніфест УСО. Коли це було рішуче засуджено більшістю, ліва фракція демонстративно вийшла з засідання пленуму ЦК 1-го лютого 1948 року, а тим самим виступила з партії.

Ось в основному як виглядає так званий „розлам УРДП“. Розмежування рано чи пізно мусіло прийти і тільки в формі виходу тих кількох осіб, що не могли погодитися з рештою. Очищення УРДП від чужородних елементів тільки оздоровило партію. Сьогодні перед УРДП стоїть завдання, усунувши перешкоди, наполегливо розбудовуватись далі вглиб і вшир на організаційному й ідейно - політичному відтинках не як соціалістична партія, а як партія української революційної демократії.

Г. МАЛАНЧИН

ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ АГРАРНОЇ ПРОБЛЕМИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

(В порядку дискусії. Аграрній проблемі буде присвячено спеціальний збірник статей, що незабаром вийде з друку.)

Аграрна справа в такому стані, як тепер є в совєтській Україні, не може ні в якому разі лишитися у визволеній Україні. Теперішня большевицько-колгоспна система сільського господарства, силою, примусом і жорстоким терором нав'язана українському народові окупаційною владою, не відповідає інтересам, є цілком противна психіці українського народу, поневолює його економічно, не задовольняє навіть щоденних потреб хлібороба і не забезпечує матеріального добробуту й духового розвитку селянина й тим самим українського народу в цілому.

Отже большевицько-комуністична колгоспна система, як абсолютно чужа для України, з моментом ліквідації російської окупації в Україні в наслідок демократичної революції буде безслідно знищена. На її руїнах мусить бути відроджена система господарювання, властива духові й традиціям українського народу. Але тут треба мати на увазі, що змінити раптом одну суспільно-громадську систему на іншу це справа великої історичної ваги. Це не є чисто технічна справа. Тут не йде про арифметичні вправи поділу якихось там мільйонів гектарів землі на якісь сотки тисяч окремих господарств. Ні, зовсім ні. Справа буде виглядати трохи складніше.

Ані на хвилю не сміємо забувати інтересів цілої нації, вони, ці інтереси нації, мусять бути на першому місці. При всій своїй ненависті до теперішнього окупаційного большевицько-комуністичного режиму в Україні з моментом вибуху революції проти большевизму прокинеться дух руїни і то найбільше в аграрній справі. А якраз тут, при всій революційності розв'язання цієї справи, дух руїни не може бути допущений. Революцій-

ність мусить бути здійснювана планоно і поступово. Це може бути не популярно, але конечно. В противному разі виникне господарський хаос, перший наслідок якого — голод, а він ще в колісці може придушити ново-народжену українську державність.

Щоб цього не сталося потрібно було б, щоб увесь існуючий адміністративно-господарський апарат лишився на місцях. Лишатися мають навіть комуністи—члени партії, відкомунізування їх буде проведено пізніше. Верховоди самі розбіжаться, а рядові партійці пізніше відбудуть відповідну покуту і включаться в ліквідацію решток того, що самі були натворили, і в розбудову нового життя. Не можна допустити самочинної розправи плебейської стихії, бо кожна краплина української крові для нас дуже дорога й кожна пара українських рук буде потрібна для відбудови великої руїни.

Колгоспи автоматично ліквідуються. Залежно від тієї пори року, в яку застане хвилина визволення, спільний колгоспний посів доводиться до кінця, збирається врожай і справедливо ділиться між усіма членами колгоспу. Поки урожай достигає, на полі вже витичуються нові межі нових господарств. Живий і мертвий реманент колгоспу належить всім його членам. Новий господарський рік починається за принципом спільної обробки землі. Увесь реманент машинотракторної станції належить селянам того району, який МТС обслуговувала. Поки нові господарства придбають собі новий реманент, доти всі господарства користаються машинами і знаряддями МТС за принципами спільного кооперативного користування. Дрібний реманент може бути відразу ж поділений між бувшими колгоспниками.

Земля вся передається у власність. Кожне село творить сільську земельну громаду. Сільська земельна громада перебирає від колгоспу землю і ділить її на окремі господарства між усіма селянами, які заявили своє бажання бути господарями і провадити трудове господарство. Землепорядкування провадиться на підставі нового державного закону. При розподілі землі для нових господарств треба пам'ятати про всіх засланих і взагалі потерпілих за советської влади та їхніх нащадків.

Сільська земельна громада рішає про спосіб користування землею. У вільній Україні мусить бути повна свобода вибору способу господарювання. Трудові господарства — приватні і громадські — будуть рівноправні і дістава-

тимуть від держави однакову підтримку. В інтересі держави і цілої нації продуктивність господарства в переходовий момент не мусить підупадати. До цього буде стреміти аграрна політика вільної України.

Тому в інтересах стабільності, продуктивності сільського господарства перехід від колгоспу через сільську земельну громаду до приватного трудового господарювання мусить відбуватися поступово без різних стрибків. При цьому тут іде лише про техніку господарювання. Сам же правний поділ колгоспів поміж новими господарями і закріплення за ними вічного права власності на землю відбувається відразу ж в перших тижнях чи місяцях по визволенню, розподіл здобутків праці по першому врожаю.

Земля ділиться не на душу й не на родину, а на господарство. Кількість землі, яка припаде на одне господарство, буде різна в різних господарських районах України: в степу господарства будуть більшого розміру, в лісостепу меншого, в лісах і горах ще меншого. Розмір господарства залежатиме від місцевих умов, від запасів землі, від кількості населення й т. п. Але розмір господарства мусить бути такий, щоб дане господарство могло забезпечити повне матеріальне існування господаря й його родини, духовий розвиток її та товарову продукцію для ринку.

У визволеній Україні сільське господарство мусить бути повною власністю селянства і кожного селянина зокрема. Проте інтереси цілої української нації і держави мусять бути забезпечені. Кожне господарство, як земельна одиниця, неподільне. Землю в засаді не вільно продати, не вільно ділити. В спадщину землю слід передавати лише одному єдиному нащадкові (напр. старшому синові). Решта дітей можуть дістати землю з земельних фондів або мають відійти до міста до інших фахових занять. Спадкоємець має сплатити своїм братам і сестрам належну їм долю батьківського господарства, не враховуючи землі на здобуття ними освіти й нових фахів. Цим підходом до міст, досягнеться повне опанування українських міст української промисловости українським елементом.

З дальших зобов'язань, які держава мала б накласти на неподільні господарства, могли б бути такі. Кожне господарство мусило б розбудувати собі відповідної величини й якості подвір'я, господарської будови, великі мешканеві будинки тощо. Господарство мало б мати відпо-

відних розмірів: сади, городи, деяку частину земельної площі під спеціальними культурами, мусіло б поробити деякі меліоративні заходи тощо. А в загальному господарство повинне бути високопродуктивним, товаровим.

Ціла сільська громада могла б бути зобов'язана побудувати школу, церкву, водогін, електростанцію, громадський дім для урядів, громадський дім для культурних потреб, лічницю й т. п. і все це належних розмірів і відповідної якості.

За дореволюційних часів український хлібороб намагався розбудовувати своє господарство переважно в ширину і то за рахунок слабших односельчан, за рахунок їх павперизації: прикупував землю, якщо була для цього нагода. Розбудовування господарства в глибину у дореволюційного господаря було занедбане. Створенням неподільного господарства у вільній Україні настануть умови сприятливі для розбудовування господарства в глибину. Капітали будуть вкладатися в будинки, меліорацію, машини, добриво, в побут господаря з родиною, в освіту його дітей, культурні потреби родини, в підвищення техніки й агрикультури господарювання.

Індивідуалістична вдача українського господаря не сприяла витворенню в українському селі міцної сільсько-господарської спільноти-громади в правдивому розумінні цього слова. Тому такий сприйнятливий відгомін в українському селі найшла столипінська реформа. Вона мала головну ціль розкласти українське село. Подібно і Польща не зустріла спротиву при розселенню українських сел на хутори на Волині. Через цей же український індивідуалізм і большевикам пощастило так легко розкласти українське село й потім кожен окрему групу ліквідувати поодиноці.

З господарського боку беручи, ідея хуторів, ідея американських фарм досить добра, і тому українські селяни, як добрі господарі, так радо на неї відгукнулися. Та при здійсненню цих хуторянських реформ забуваємо про одне, про що власне не сміємо ніколи забувати: про добро української нації в цілому. Відосередні індивідуалістичні сили в українській людині розвинені, мала солідарність, слабе почуття національної спільноти не сприяють розвиненню українського народу в тіснішу спільноту, в правдиву сучасну націю в повному значенні цього слова.

Гасло: „моя хата з краю“ багатьом українцям ще лежить дуже близько до серця. А це найбільша наша

болячка, найвразливіше місце українського селянства як спільноти. Багато з нас забувається в свої вузько-егоїстичні нори, чи то господарські, чи родинні, чи професійні й т. д. Для громадських справ у нас ще нема зрозуміння. Очевидно таке ставлення до справ, така вдача не прислужаться до здементування українських людей в один моноліт — націю. Тисячоліттями по наших землях гуляє хаос, тисячоліттями над нами пролітають бурі всяких змагів, скубуть нас бурі, топчуть нас коні колесниці історії, палять наші достатки вогні історичних зривів, а ми все нижче й нижче хилимося, щоб бути напrawdę таки тихше води і нижче трави, розлазимося по норах, мов ті ховрашки, і пасивно чекаємо дальших ударів по нас, як по народіві, й дочекалися вже ударів і по одиницях. Отже — культивування засади „моя хата з краю“ не може бути, мусимо рятувати українську біологічну субстанцію. На майбутнє будемо рятуватися спільно, всі як один, всі як нація, як спільнота. Тому й при проведенню аграрної реформи треба не забувати про національно-творчі можливості.

Село у вільній Україні має бути правдивою громадою, правдивою спільнотою українських хліборобів. Сільська громада має бути малою клітиною великої спільноти — нації. Спільне тісне життя, співпраця на відтинку господарському, громадському, культурному, політичному будуть сприяти витворенню міцно злітованої української спільноти — сільської громади.

Село з школою, церквою, театром, кіном, читальнею, бібліотекою, кооперативою, молочарнею й т. д. буде передумовою тісного співжиття українських селян і запорукою, що в такому співжитті буде розвиватися українська національна солідарність, українська спільнота на користь цілої української нації. Для поборення далекоземелля громади треба творити невеликі; великі громади розділити на менші. Річ ясна, що у вільній Україні й хутори ніхто не заборонить, бо свобода громадянина забезпечить йому вільний вибір місця й способу мешкання, але це не має нічого спільного з питанням їх доцільности.

Щодо радгоспів як державних маєтків, то вони так само, як і колгоспи, підлягають ліквідації. Але великі спеціальні господарства в державі будуть потрібні, бо в інтересах самого сільського господарства мусять існувати досвідні, селекційно-насіньові, племінні станції, господарства деяких спеціальних культур тощо. Не кон-

че мусять вони бути державними, можуть бути громадськими, кооперативними, земськими тощо.

Отже в вільній Україні земля віддана селянам у власність, господарство мусить бути неподільне, мусить бути віддана перевага громадам перед хуторами. Великі господарства будуть потрібні в достатній кількості й саме такі, які забезпечуватимуть загально-державні інтереси.

ПІД ЗНАКОМ РОСТУ

Між двома з'їздами

В серпні ц. р. минула перша річниця Установчого з'їзду Української Революційно-Демократичної Партії, що прийняттям „Програмових засад“, „Тимчасового статуту“ та вибором керівних органів також формально поклав початок організованому революційно-демократичному рухові. Це була подія в нашому політичному житті виключного значення, бо таким чином довершилося об'єднання поступових і політично дозрілих елементів, що, визрівши в різних умовах української боротьби і знайшовшись в різних політичних організаціях (ОУН, УНДП, національний актив Придніпров'я з колишніх СВУ і СУМу та діячів Розстріляного Відродження), вирости понад рівень обмежених декалогів і доктрин, збагнули сенс колосальних змін, що трапилися на рідних землях під різними займанщинами протягом більш як чвертьстоліття, уяснили конечну потребу включення в міцну організацію нового типу численних резервів невикористаних досі ніде й ігнорованих політичних сил, які мали стати рішальним рушійним чинником майбутніх національно-визвольних змагань і творення української незалежної народоправної соборної держави. Волю до такого об'єднання, взаємного пошанування, детального опрацювання нових ідеологічно-програмових постулятів, що мали б зрушити і запалити до активної боротьби український трудовий чорнозем, та встановлення нових організаційних форм виразно заманіфестували протягом посиленої дводенної плідної праці і дискусій (8-10 серпня) ТРИДЦЯТЬ СІМ умандатованих делегатів від кількох десятків осередків Німеччини, Австрії, Бельгії та Італії. Проте, з'їзд також показав, що час ферментації поодиноких компонентів ще не скінчився, що потрібно буде ще новообраному проводові виявити чимало розважливості, оперативної гнучкості і вміння згладжувати гострі кути крайностей, що потрібно буде провести колосальну політично-виховну працю, поки ці компоненти перетво-

ряться в моноліт. Завдання були настільки поважні й відповідальні, наскільки й тяжкі. Щойно пізніше виявилося, що одна частина проводу й кілька делегатів, на яких вони опиралися на низах, не тільки не здали собі справи з ваги цих завдань, а всупереч волі більшості, яка промовисто була зафіксована під час прийняття „Програмових засад“ весь час занедбувала життєво важливі ділянки партійної роботи, виявляла свою сторонничість до крайньо лівих, неосоціалістичних троцькістських позицій, намагаючись їх генералізувати; діяла фракційно, постійно порушуючи постанови Першого з'їзду і його основних документів. Після остаточного злиття цієї фракції з Українським Соціалістичним Об'єднанням і демонстративного виходу з пленуму ЦК УРДП ДВАДЦЯТЬ СІМ делегатів Першого з'їзду, в тому числі більшість членів Центрального Комітету і цілий склад Контрольної Комісії, на вимогу більше як $\frac{2}{3}$ низових осередків рішили скликати надзвичайний партійний з'їзд. Акт диверсії, що його пляново і послідовно доконувала в наших рядах ця групка, потяг за собою цілу зливу безличних наклепів політичних противників УРДП та спричинився до деякої пасивності і навіть відсіву нашого членства. Зате вияснення наших позицій і очищення рядів революційно-демократичного руху в час підготовки до Надзвичайного з'їзду принесли піднесення активності праці, поворот старих і прихід нових конструктивних сил.

Надзвичайний з'їзд

В днях 15-16 травня ц. р. відбувся II (надзвичайний) з'їзд за участю П'ЯТДЕСЯТИ ЧОТИРЬОХ умандатованих делегатів. Приявність на з'їзді делегатів від осередків з-поза Німеччини, що прибули на з'їзд, перемагаючи цілий ряд труднощів підпілля, викликала виняткове піднесення. Після відчитання чисельних привітань, вибору органів з'їзду і схвалення порядку денного з більш ніж двохгодинною доповіддю програмового характеру виступив генеральний секретар ЦК УРДП (Доповідь в скороченні друкується в цьому числі „НП“). Відразу ж після доповіді одноголосно було прийнято рішення в справі виключення з рядів УРДП троцькістської фракції та ставлення до УСО. Далі з'їзд заслухав свідоповідь секретаря організаційного відділу, після чого розгорнулися річеві дискусії. Як і пізніше, при обговоренні змін до „Про-

грамових засад“, дискусії в основному велися навколо трьох принципових питань: відношення українського революційно-демократичного руху до соціалістичного руху, аграрної проблеми та місця і ролі приватної власності в новій Україні. Окремі дві доповіді про аграрне питання і нашу міжнародню політику сприяли викристалізуванню розуміння великості завдань партії в революційно-визвольній боротьбі і державнотворчій діяльності нашого народу. В сьгоднішній українській дійсності, як відзначали делегати в своїх виступах, український революційно-демократичний рух повинен в першу чергу, спиратися на ідеологічно-політичні настановлення українського народу, в другу — на такі ж настановлення інших, поневолених большевиками, народів і в третю чергу — на настановлення світового демократичного руху, зокрема підпільного національно-визвольного демократичного руху країн з-поза залізної завіси. Для України й інших підсоветських народів **ніякий** соціалістичний рух, як би він не був зреформований від марксо-ленінсько-сталінських догм, **ніколи** не зможе знайти мобілізуючих гасел для організації протибольшевицької боротьби. Співвідношення ж політичних і соціально-економічних сил у світі сьогодні показує, що соціалістичні рухи, прогресивні своєю теоретичною загальнолюдською настановою, уже не охоплюють собою і не втілюють повністю прагнень трудящих до соціальної і політичної справедливості. Уже тепер можемо констатувати наявність у світі третьої сили, сили революційної демократії, руху трудящих, національного і соціального своїм змістом і формою. Соціалістичний рух в такій концепції, в якій він уклався в марксо-енгельсівській теорії, став явищем консервативним та історично себе пережив. Перед ним життя поставило дилему: або лишатися рухом чисто доктринерським, або зійти з доктринерських позицій і т. ч. стати соціалізмом „тільки за традицією“, наповняючи себе зовсім іншим змістом, набираючи зовсім іншого характеру. Для українського народу соціалістичний рух в його старій концепції є пережитим етапом, а коли брати до уваги такого їх противника, яким є большевизм, то він лишається тільки чинником пасивного спротиву. Відігравши позитивну роль у визвольній боротьбі українського народу в р.р. 1917-21, український соціалістичний рух лишився натепер традицією, і то традицією не тому, що соціалістичний, а тому, що в першу чергу він був рево-

люційним національно-визвольним рухом. Історично самим життям поставлений до дії є рух революційної демократії, єдино здатний перейняти всі позитивні здобутки дотеперішніх політичних рухів українського народу, в тому числі й традиційного соціалістичного. Велику увагу делегати приділили також земельному питанню, правильне розв'язання якого стане мобілізуючим чинником для нашого селянства в протибольшевицькій боротьбі. Робітниче питання, питання пропаганди, виховання кадрів і розбудови організаційної роботи були також актуальними темами дискусії, що загалом стояла на високому теоретичному рівні. Достатньо обговорені, змінені й доповнені „Програмові засади“ і „Тимчасовий статут“ після одноголосного ухвалення стали надалі обов'язуючими основними документами.

На пропозицію Контрольної Комісії з'їзд уділив абсолюторію до того часу діючому ЦК і приступив до виборів керівних органів партії.

Обравши ЦК, Контрольну Комісію і Партійний Суд, з'їзд покликав постійно діючі комісії для розроблення програмових питань, схвалив позицію делегації в Підготовчій Комісії для створення Української Національної Ради, визначив до УНРади своїх делегатів та прийняв цілий ряд інших важливіших рішень з ділянки внутрішньої політики.

Під знаком росту

Під знаком росту партії і активності нашого членства проходила підготовка до II (Надзвичайного) з'їзду. Під цим же знаком, в атмосфері виняткової діловості, однозгідності та усвідомлення всього комплексу завдань, які стоять на порядку дня перед українським визвольним рухом, відбувся і сам з'їзд. Оздоровлення атмосфери в середині партії розгальмувало наш рух, піднесло його авторитет серед інших партнерів та тисяч симпатиків, надихнуло делегатів з'їзду і через них ціле членство до посиленої інтенсивної праці і боротьби. Останні звідомлення з місць доказують, що українські революціонери-демократи завойовують собі широке признание та належне чоловіче місце в українському політичному житті, а це приводить до наших рядів нові дозрілі і притомні сили.